

CIVILINIO KODEKSO NORMŲ, SUSIJUSIŲ SU ŠEIMOS NARIŲ TEISIŲ APSAUGA, ĮGYVENDINIMO PROBLEMAS

Asistentė Inga Kudinavičiūtė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Darbo teisės ir socialinės saugos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 33
Elektroninis paštas dsk@ltu.lt

Pateikta 2001 m. gruodžio 15 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gegužės 21 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros profesorius
dr. **Pranas Vytautas Rasimavičius** ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Civilinių bylų sk.
prokurorė dr. **Joana Jačkonienė***

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjami Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsniai: 3.193 straipsnis (Tėvų susitarimas dėl savo nepilnamečių vaikų išlaikymo), 3.196 straipsnis (Išlaikymo forma ir dydis), trečiosios knygos VI dalies XV skyrius (Bendras gyvenimas neįregistravus santuokos), 3.55 straipsnis (Santuokos nutraukimas vieno sutuoktinio prašymu), 3.24 straipsnis (Santuokos sudarymas bažnyčios(konfesijų) nustatyta tvarka), 3.161 straipsnis (Vaikų teisės) jų įgyvendinimo ir tobulinimo aspektu.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, įsigaliojęs nuo 2001 m. liepos 1 d., daugelį civilinių santykių sureguliuavo naujai. Didžiausios permainos, jam įsigaliojus, susijusios su santuokos ir šeimos santykių reguliavimu, nes šeimos teisės normos tapo Civilinio kodekso sudedamąja dalimi. Santuokos ir šeimos santykiai pradėti reguliuoti ne tik šeimos teisės, bet ir civilinės teisės principais ir metodais. Civiliniame kodekse, ypač trečiojoje knygoje „Šeimos teisė“, yra normų, kurios neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos, nesuderintos tarpusavyje, netobulos, tiek teoretikų, tiek praktikų aiškinamos nevienareikšmiškai ir pažeidžia per daugelį metų susiformavusius santuokos ir šeimos santykius. Todėl šiame straipsnyje analizuosime keletą tokių normų jų efektyvaus taikymo ir tobulinimo aspektu.

1. Nepilnamečių vaikų tėvai, nutraukdami santuoką bendru susitarimu, pradėdami gyventi skyrium(separacija) arba nutraukdami santuoką kitais pagrindais, privalo pateikti teismui sutartį, kurioje turi būti numatyta tarpusavio pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, tokio išlaikymo tvarka, dydis ir formos [1; 3.193 str.]. CK 3.196 straipsnyje „Išlaikymo forma ir dydis“ nurodyta išlaikymo forma – jis gali būti mokamas: kas mėnesį mokant periodines išmokas – konkrečią pinigų sumą arba priteisiant vaikui tam tikrą turtą, tačiau išlaikymo dydis šiame straipsnyje nėra fiksuojamas. 3.192 straipsnio 2 dalyje yra minimas išlaikymo dydis, kuris turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams bei jų tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas, tačiau tai yra tik bendra nuostata. Ja remiantis, šalys privalėtų įrodinėti išlaikymo dydį, kuris ne visais atvejais būtų proporcingas vaikų poreikiams. Todėl atsižvelgiant į įstatymų leidėjo valią – užtikrinti nepilnamečių vaikų teises ir teisėtus interesus, išlaikymo dydis galėtų būti sukonkretintas nustatant minimalų jo dydį. Jis galėtų būti analogiškas dydžiui, kuris yra nustatytas vaikui, gaunančiam išlaikymą iš valstybės, tai yra 0,4 MGL [2].

Nėra sureguliuota ir vieno iš tėvų padėtis, kai nutraukiama santuoka, privalomai padalijama bendroji sutuoktinių nuosavybė, o priteistas išlaikymas nepilnamečiams vaikams apima visą atidalytą buvusio sutuoktinio turtą, pavyzdžiui, jam tekusį vieną kambarį bute. Tokiu

atveju buvęs sutuoktinis, su kuriuo lieka gyventi nepilnamečiai vaikai, prašo kitą buvusį sutuoktinį iškeldinti iš būsto, nes, nutraukus santuoką, šeimos turto teisinis režimas pasibaigia.

Nepakankamai pagrįsta 3.193 straipsnio 1 dalies nuostata nustatanti, kad tėvų sutartis dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo visais atvejais turėtų būti tvirtinama teismo. Tokia sutartis galėtų būti tvirtinama ir notaro, o ir pačios tėvų sutarties dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo sudarymo tvarka, išlaikymo mokėjimas galėtų būti tobulinama, susipažinus su kitų valstybių tokių santykių sureguliuavimu. Tėvų savanoriškas susitarimas dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo pagal pažangesnius teisės aktus yra neapsunkintas sudėtingomis privalomomis procedūromis. Tolių aktų pavyzdžiu galėtų būti Rusijos Federacijos šeimos kodeksas.

Rusijos Federacijos šeimos kodeksas (toliau – RFŠK) [3; 80 str.] nustato dvejopą alimentų mokėjimo tvarką: pagal teismo sprendimą arba įsakymą ir pagal šalių susitarimą. Esant šalių susitarimui dėl alimentų mokėjimo, ieškinio pareiškimas dėl alimentų išieškojimo teismo sprendimu arba įsakymu yra negalimas. Alimentų gavėjas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl priverstinio susitarimo įvykdymo, jeigu alimentų mokėtojas nevykdo susitarimo dėl alimentų mokėjimo.

Susitarime dėl alimentų mokėjimo turi būti numatyta alimentų mokėjimo sąlygos, tvarka bei dydis. Vienintelis apribojimas – šalims draudžiama pabloginti neveiksnaus alimentų gavėjo padėtį, o esant tokiam atvejui, susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu, kaip pažeidžiantis nepilnamečių ar neveiksnių pilnamečių vaikų, turinčių teisę gauti alimentus, interesus.

RFŠK numato ir alimentų mokėjimo formas: periodiškai mokama tvirta pinigų suma, konkreti vienkartinė pinigų suma, dalimis iš mokėtojo uždarbio ar pajamų, tam tikru turtu ar kitais būdais, kuriuos šalys aptaria susitarime. Be to, galimas susitarimas, kuriame šalys suderina keletą iš minėtų alimentų mokėjimo būdų.

Susitarimas dėl alimentų mokėjimo sudaromas raštu ir tvirtinamas notaro. Susitarimas, nepatvirtintas notariškai, laikomas negaliojančiu. Šio susitarimo notarinė patvirtinimo forma privaloma todėl, kad susitarimas yra tęstinio pobūdžio ir susijęs su esminiais šalių interesais. Tokia susitarimo forma taip pat garantuoja priverstinį jo įgyvendinimą, išvengiant papildomų procesinių procedūrų. Susitarimas dėl alimentų mokėjimo turi vykdomojo rašto galią. Taikant priverstinį išieškojimą pagal tokį susitarimą, pakanka pateikti notaro patvirtintą minėto susitarimo kopiją teismo antstoliui ar įmonės (įstaigos, organizacijos), kurioje dirba alimentų mokėtojas, administracijai, ir alimentai išieškomi tokia pat tvarka kaip ir pagal vykdomąjį raštą, išduotą teismo sprendimo ar įsakymo pagrindu [4; 239].

Susitarimo dėl alimentų mokėjimo pakeitimas ar nutraukimas galimas bendru šalių susitarimu, patvirtintu notaro. Šalis, negavusi kitos šalies sutikimo pakeisti, nutraukti susitarimą, turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl susitarimo pakeitimo ar nutraukimo. Teismas tenkina ieškinį, jei prieina išvadą, kad nuo susitarimo sudarymo momento iš esmės pasikeitė šalių materialinė ar šeimatinė padėtis.

Civilinio kodekso nuostatos dėl tėvų susitarimo išlaikyti nepilnamečius vaikus galėtų būti sureguliuotos analogiškai arba panašiai.

2. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ VI dalies XV skyrius reguliuoja vyro ir moters, kurie bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), bendrai įgyto ir bendrai naudojamo turto teisinį režimą, prilygindami jį sutuoktinių turto teisiniui režimui ir net vedybų sutarčiai. Nors, pavyzdžiui, Šeimos teisių chartija [5; 258] nustato, kad nevedusiųjų šeimų padėtis neturi būti prilyginama sutuoktinių porai. Kita vertus, minėtame skyriuje nereguluojama jų vaikų teisinė padėtis, kuri taip pat turėtų būti prilyginama sutuoktinių vaikų teisei padėčiai, kad jų teisės ir pareigos nebūtų priklausomos nuo sugyventinių valios pripažinti tėvystę (CK 3.141–3.145 str.) ar nustatyti ją teismo sprendimu (CK 3.146–3.148 str.).

3. Teismai nėra vieningi, sprenddami klausimus dėl santuokos nutraukimo vieno sutuoktinio prašymu. Vieniems asmenims, padavusiems pareiškimus dėl santuokos nutraukimo CK 3.55 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, kai sutuoktiniai daugiau kaip vienerius metus negyvena santuokinio gyvenimo ir neveda bendro ūkio, nurodoma, kad jie pirmiausia turėtų paduoti prašymus teismui dėl gyvenimo skyrium (separacijos) patvirtinimo ir tik tada, jeigu

sutuoktinių gyvenimas skyrium truks daugiau kaip vienerius metus po teismo sprendimo įsiteisėjimo, bet kuris sutuoktinis galės reikalauti nutraukti santuoką CK 3.55 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytu pagrindu.

Kiti teismai, gavę vieno sutuoktinio, kuris yra neišgyvenęs separacijoje daugiau kaip vienerius metus, pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jį nagrinėja prilygindami tokį sutuoktinių gyvenimą separacijai ir nutraukia santuoką pagal CK 3.55 straipsnio 1 dalies 1 punktą. Šių teismų praktika prieštarauja įstatymų leidėjo valiai, kuri, analizuojant normas dėl santuokos nutraukimo, yra labai aiški. Įstatymų leidėjo valia yra mažinti nepagrįstus santuokų nutraukimus, nustatant teisinės kliūtis: separaciją (3.73 str.–3.80 str.), sutuoktinių bendrą sutikimą, jeigu nuo santuokos sudarymo yra praėję daugiau negu vieneri metai (3.51 str. 1 d. 1 p.). Todėl teismai, vykdydami įstatymų leidėjo valią, turėtų priimti vieno sutuoktinio pateiktą ieškinio pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jeigu jis būtų išgyvenęs separacijoje daugiau nei vienerius metus (3.79 str. 4 d., 3.55 str. 1 d. 1 p.). Tad vienas sutuoktinis, norėdamas nutraukti santuoką, pirmiausia turi kreiptis į teismą dėl separacijos nustatymo arba dėl sutuoktinio kaltės pagal 3.60 straipsnį: jeigu kitas sutuoktinis nuteistas už tyčinį nusikaltimą, yra neištikimas, žiauriai elgiasi su sutuoktiniu ar šeimos nariais, paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucijos [6; 38 str.], priimtose Lietuvos Respublikos piliečių 1992 m. spalio 25 d. referendume, 38 straipsnio 4 dalis nustato, kad valstybė registruoja santuoką, taip pat valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją. Pastaroji santuoka grindžiama tuo, kad krikščionims, ypač katalikams, santuoka pirmiausia yra sakralinis, o tik tada juridinis aktas [7; 316].

Šios Konstitucijos nuostatos realizuojamos Civilinio kodekso 3.24, 3.25 ir 3.304 straipsniuose. Tačiau pagal minėtų straipsnių nuostatas santuoką registruoja tik valstybė. Tai patvirtina 3.24 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, kad santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sukelia tokias pat teisinės pasekmes kaip ir santuokos sudarymas civilinės metrikacijos įstaigoje, jei nebuvo pažeistos šio kodekso 3.12–3.17 straipsniuose nustatytos santuokos sudarymo sąlygos, t. y. draudimas tuoktis su tos pačios lyties asmenimis (3.12 str.), santuokos savanoriškumas (3.13 str.), santuokinis amžius (3.14 str.), veiksnumas (3.15 str.), draudimas pažeisti monogamijos principą (3.16 str.), draudimas tuoktis artimiesiems giminaičiams (3.17 str.), taip pat 3.304 straipsnis, nustatantis, kad civilinės metrikacijos įstaiga vykdo tik bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų apskaitą, kad bažnyčia neišduoda santuokos liudijimo, o tik siunčia pranešimą apie santuokos registravimą, o civilinės metrikacijos įstaiga, gavusi pranešimą apie santuokos sudarymą bažnyčios nustatyta tvarka, įrašo santuokos įrašą ir jo pagrindu išduoda santuokos liudijimą pagal CK 3.303 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nustatytas taisykles. Taigi, jei santuoka atitinka visas sąlygas santuokai registruoti civilinės metrikacijos skyriuje, išduodamas santuokos liudijimas ir santuoką sudariusių asmenų pasuose ar kituose asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose įrašoma apie santuokos įregistravimą.

Apibendrinus šias Civilinio kodekso nuostatas, prieiname išvadą, kad santuoką registruoja tik valstybė, o bažnyčiai ji yra perleidusi tik apeigas iki santuokos įregistravimo, tai yra prieš santuokos įregistravimą gali būti apeigos ne tik civilinės metrikacijos skyriuje, bet ir bažnyčioje.

Todėl Civilinio kodekso nuostatos dėl bažnytinės santuokos registracijos prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 4 daliai, o Civilinio kodekso 3.304 straipsnio pavadinimas neatitinka jo turinio. Atsižvelgus į šias aplinkybes, minėtos Civilinio kodekso nuostatos keistinos, nustatant, kad bažnyčia registruoja santuoką, išduodama santuokos liudijimą. Bažnyčioje registruotos santuokos pasekmės turėtų būti pagal kanonų teisės nuostatas, o Civilinio kodekso nuostatos galėtų būti taikomos tik sutuoktinių turiniams santykiams. Santuokų registracijos apskaita turėtų būti vykdoma atskirame registre, o ne bažnyčioje įregistruotų santuokų perregistravimas civilinės metrikacijos skyriuje būtų įvardijamas kaip apskaita.

5. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ VI dalis yra skirta kitų šeimos narių teisėms ir pareigoms. Pagal ją kitais šeimos nariais gali būti laikomi tik sugyventiniai, tai

yra vyras ir moteris, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos, turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius.

Išanalizavus tai nustatantį 3.229 straipsnį, pagrįstai kyla keletas klausimų: kas jie galėtų būti, jeigu, įregistravę partnerystę, gyvena mažiau kaip vienerius metus ir koks turto teisinis režimas jiems tuomet taikomas? Kas jie galėtų būti, jeigu, įregistravę partnerystę, bendrai gyvena mažiau nei vienerius metus, tačiau neturėjo tikslo sukurti šeiminius santykius, o tik santuokinius? Tikslaus atsakymo, pagrįsto Civilinio kodekso nuostatomis, nerandame. Galima teigti, kad asmenys, nors ir įregistravę partnerystę, bet neišgyvenę daugiau nei vienerius metus ir ją įregistruodami neturėję tikslo sukurti šeiminius santykius, negali būti laikomi kitais šeimos nariais. Šio teiginio patvirtinimui tenka pasitelkti įstatymo analogiją, pavyzdžiui, Civilinio kodekso 6.588 straipsnį. Pagal šio straipsnio 1, 2, 5 dalis jie taip pat negalėtų būti laikomi šeimos nariais. Tik vieninteliu atveju jie galėtų būti pripažinti šeimos nariais teismo tvarka pagal 6.588 straipsnio 4 dalį, jeigu jie būtų – vyras moters arba moteris vyro išlaikytiniais ir vienas su kitu išgyvenę ne mažiau kaip vienerius metus ir bendrai tvarkę namų ūkį. Tada neturėtų jokios reikšmės nei partnerystės įregistravimas, nei tikslas sukurti šeiminius santykius. Tačiau išliktų „ne mažiau kaip vieneri metai“. Todėl, saugant asmenų, įregistravusių partnerystę ir turinčių tikslą sukurti šeiminius, nors ir nesantuokinius santykius, teises ir teisėtus interesus, reikėtų Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ VI dalį papildyti nuostata, numatančia, kad asmenys, įregistravę partnerystę ir turintys tikslą sukurti šeiminius santykius, bet neturintys tikslo sukurti santuokinius santykius, turėtų teisę naudotis VI dalies nuostatomis. Galėtų būti ir kitas sprendimo variantas, jeigu nebūtų pakeista formuluoatė „vyras ir moteris“ terminu „asmenys“. Tokiu atveju VI dalis turėtų būti papildyta nuostata, nustatančia, kad, jeigu vyras ir moteris, įregistravę partnerystę, turi tikslą sukurti šeiminius, nors ir nesantuokinius santykius, tai jie turi teisę teismo tvarka prašyti juos pripažinti kitais šeimos nariais.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucija 29 straipsnio 2 dalyje draudžiama varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijų dėl jo kilmės. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos [8] 2 straipsnis taip pat nustato, kad gerbiamos ir garantuojamos kiekvieno vaiko teisės neatsižvelgiant į jokiais aplinkybes. Civilinio kodekso 3.161 straipsnio 5 dalyje konkretizuojamos vaikų teisės, nustatant, kad vaikų, gimusių nesusituokusiems tėvams, ir vaikų, gimusių situokusiems tėvams, teisės yra lygios. Tačiau, palyginus keletą Civilinio kodekso normų, reguliuojančių vaiko teises, susijusias su tėvystės nustatymu bei pripažinimu, prieita prie išvados, kad jos ne tik neatitinka minėtų teisės aktų nuostatų, bet yra ir diskriminacinės.

Pagal Civilinio kodekso 3.146 straipsnio 3 dalį mirusio asmens tėvystę galima nustatyti tik tuo atveju, jeigu jis yra susilaukęs palikuonių. Tokia nuostata yra diskriminacinė vaikams, kurie yra vieninteliai mirusio asmens vaikai. Ji taip pat neatitinka Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad vaikas turi teisę kiek tai įmanoma, žinoti savo tėvus. Ši norma perkelta į Civilinio kodekso 3.161 straipsnio 2 dalį, nepagrįstai ją susiaurinus dviem sąlygomis: jei tai nekenkia vaiko interesams ar jei įstatymai nenumato ko kita, nenurodant įstatymų, kurie tą „ko kita“ numato. Kadangi šios sąlygos prieštarauja nurodytai Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnio 1 daliai, todėl turėtų būti jų atsisakyta. Be to, 3.146 straipsnio 3 dalyje yra netinkamai pavartotas terminas „palikuonis“, kuris reiškia asmenį, kilusį iš tos pačios giminės arba būsimų kartų žmones. Tikslus terminas būtų „vaikas“, nes jis reiškia tėvams sūnų arba dukterį (berniuką ar mergaitę).

Minėta Civilinio kodekso nuostata yra diskriminacinė ir palyginus su galiojusio Santuokos ir šeimos kodekso [9] 56 straipsniu. Jame buvo nustatyta, kad, jeigu miršta spėjamas vaiko, gimusio iš nesančių tarpusavyje santuokoje asmenų, tėvas, tėvystė gali būti nustatyta teismo tvarka tomis pačiomis sąlygomis kaip ir esant gyvam spėjamam vaiko tėvui: vaiko motina ir atsakovas bendrai gyvena bei vedė bendrą ūkį iki vaiko gimimo, bendrai auklėjo ir išlaikė vaiką, esant įrodymams, kurie patikimai patvirtina, kad atsakovas pripažino tėvystę. O jeigu kildavo ginčas dėl teisės, ieškinio pareiškimą dėl tėvystės nustatymo buvo galima pareikšti bendrais pagrindais. Tad šiame kodekse, nustatant tiek gyvo, tiek mirusio asmens tėvystę, nebuvo nustatyta jokių sąlygų ar diskriminacinių normų. Jokių skirtumų dėl tėvystės

nustatymo tiek gyvam, tiek mirusiam asmeniui nebuvo nustatyta ir 1999 m. kovo 25 d. įstatymu [10; 2 str.], pakeitusiu Santuokos ir šeimos kodekso 55 straipsnio 2 dalį, nes joje tėvystės nustatymo pagrindu galėjo būti ne tik ekspertizės išvada giminytės ryšiui įrodyti, bet taip pat ir kiti įrodymai, patvirtinantys tėvystę.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, siūlytina Civilinio kodekso 3.146 straipsnio 3 dalyje esančią nuostatą pakeisti, nurodant, kad mirusio asmens tėvystę galima nustatyti tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir asmeniui esant gyvam.

7. Tėvystės nustatymo pagrindus įtvirtinanti Civilinio kodekso 3.148 straipsnio 1 dalis nepagrįstai diferencijuoja įrodymus, kuriais gali būti grindžiamas tėvystės nustatymas. Vienam iš įrodymų – ekspertizės išvadai dėl giminytės ryšio nustatymo suteikiama išskirtinė galia. Net jos neatlikimas gali būti vertinamas kaip tėvystės įrodymas. Toks įrodymų išankstinis norminis vertinimas neatitinka vieno iš pagrindinių šeimos teisės principų – nustatyti tikrąją vaiko kilmę, o nesančio įrodymo pripažinimas esančiu vertintinas kaip diskriminacinės normos pridengimas nevisiškai pasisekusia teisės fikcija.

Tiek svarstant Santuokos ir šeimos įstatymų pagrindų projektą, tiek jį priėmus 1968 metais [11], tiek ir įsigaliojus 1970 metais Santuokos ir šeimos kodeksui Lietuvoje, šeimos teisės teoretikai visą laiką siekė ir siekia, kad tėvystės nustatymui būtų taikomos tokios pačios civilinio proceso normos kaip ir kitų civilinių santykių reguliavimui, tai yra tėvystė būtų nustatinėjama remiantis visais įrodymais ir visomis įrodinėjimo priemonėmis, kurios yra leidžiamos sprendžiant civilinius santykius. Į tai turėtų būti atsižvelgta dar ir todėl, kad ekspertizė giminytės ryšiui nustatyti daugeliu atvejų negali duoti visiškai tikslios išvados.

Esanti 3.148 straipsnio 1 dalies formuluotė taip pat neatitinka Civilinio proceso kodekso [12] 65 straipsnio, nustačiusio, kad teismas įvertina įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, pilnutiniu ir objektyviu visų bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu teismo posėdyje, vadovaudamasis įstatymu ir, kad jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios. Ji turėtų atitikti ir Europos konvencijos dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso [13] 5 straipsnį, kuriame leidžiama priimti mokslinius įrodymus, galinčius padėti nustatyti arba paneigti tėvystę, tačiau šiems įrodymams nesuteikia kokios nors kitokios galios, palyginti su kitais įrodymais.

Todėl Civilinio kodekso 3.148 straipsnis keistinas iš esmės, nustatant, kad tėvystė gali būti nustatyta remiantis visais įrodymais ir visomis priemonėmis, kurias leidžia civilinio proceso normos.

8. Civilinio kodekso 3.161 straipsnio 5 dalis nustato, kad vaikų, gimusių nesusituokusiems tėvams, teisės yra lygios. Tačiau, neatsižvelgus į šią nuostatą, vaikų, gimusių iš nesusituokusių tėvų, teisės yra sumažintos Civilinio kodekso 3.141 straipsnio 3 dalyje, nustatančioje, kad, nuginčijus tėvystę, kuri buvo nustatyta pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo, naujas tėvystės pripažinimas pareiškimu negalimas. Toks šių vaikų teisės sumažinimas, padarytas neatsižvelgiant į tai, kad šie santykiai yra tėstinio pobūdžio, nesiriboja vien tais asmenimis, bet pereina jų palikuonims su visomis iš to plaukiančiomis pasekmėmis.

Atsisakius 3.141 straipsnio 3 dalies, tėvystės pripažinimo reguliavimas atitiktų Europos konvencijos dėl nesantuokinių vaikų statuso 3 straipsnį, kuris neriboja tėvystės pripažinimo jokiais sąlygomis. Be to, vietoj jos, realizuojant Europos konvencijos dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso 7 straipsnį, galėtų būti suformuluota nuostata dėl tėvystės perdavimo.

Išvados

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.193 straipsnio 1 dalies nuostata, kad tėvų sutartis dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo visais atvejais turėtų būti tvirtinama teismo, tobulintina, suteikiant tėvams teisę tokią sutartį patvirtinti ir pas notarą.

2. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ VI dalies XV skyriuje, reguliuojančiame sugyventinių santykius, turėtų būti sureguliuota jų vaikų teisinė padėtis. Jų vaikų teisės ir pareigos turėtų būti prilygintos sutuoktinių vaikų teisėms ir pareigoms.

3. Teismai turėtų priimti vieno sutuoktinio pateiktą ieškinio pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jeigu jis būtų išgyvenęs separacijoje daugiau kaip vienerius metus (3.79 str. 4 d.,

3.55 str. 1 d. 1 p.), taip pat, jeigu kitas sutuoktinis neištikimas, žiauriai elgiasi su sutuoktiniu ar šeimos nariais, paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina (3.60 str.).

4. Civilinio kodekso nuostatos dėl bažnytinės santuokos registracijos prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 4 daliai, o Civilinio kodekso 3.304 straipsnio pavadinimas neatitinka jo turinio. Nuostatos dėl bažnytinės santuokos registracijos keistinos, nustatant, kad bažnyčia registruoja santuoką, išduodama santuokos liudijimą. Bažnyčioje registruotos santuokos pasekmės turėtų būti pagal kanonų teisės nuostatas, o Civilinio kodekso nuostatos galėtų būti taikomos tik sutuoktinių turtiniams santykiams. Santuokų registracijos apskaita turėtų būti vykdoma atskirame registre.

5. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ VI dalis, skirta kitų šeimos narių teisėms ir pareigoms, papildytina nuostata, numatančia, kad, jeigu vyras ir moteris, įregistravę partnerystę, turi tikslą sukurti šeiminius, bet ne santuokinius santykius, tai jie turi teisę teismo tvarka prašyti juos pripažinti kitais šeimos nariais.

6. Civilinio kodekso 3.146 straipsnio 3 dalis nustatanti, kad mirusio asmens tėvystę galima nustatyti tik tuo atveju, jeigu jis yra susilaukęs palikuonių, keistina, nustatant, kad mirusio asmens tėvystę galima nustatyti tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir asmeniui esant gyvam.

7. Civilinio kodekso 3.148 straipsnis keistinas iš esmės, nustatant, kad tėvystę gali būti grindžiama visais įrodymais ir visomis priemonėmis, kurias leidžia civilinio proceso normos.

8. Atsisakytina Civilinio kodekso 3.141 straipsnio 3 dalis, nustatanti, kad nuginčijus tėvystę, kuri buvo nustatyta pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo, naujas tėvystės pripažinimas pareiškimu negalimas. Tai atitiktų Europos konvencijos dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso 3 straipsnį. Be to, realizuojant minėtos Konvencijos 7 straipsnį, galėtų būti suformuluota nuostata dėl tėvystės perdavimo.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.
2. **Laikinosios** pašalpos nepilnamečiams vaikams, kurių tėvai negali mokėti alimentų ir lėšų papildomoms šių vaikų išlaikymo išlaidoms padengti, skyrimo ir mokėjimo nuostatai, patvirtinta LR socialinės apsaugos ministro 1993 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. 28 ir LR teisingumo ministro 1993 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. 40.
3. **Семейный** кодекс Российской Федерации: принят Государственной Думой 8 декабря 1995 г. // Собрание Законодательства РФ. 1996. № 1.
4. **Антокольская М. В.** Семейное право. – Москва: Юрист, 2001.
5. **Šeimos** teisių chartija. Lietuvos šeima: mokslinės–praktinės konferencijos „Lietuvos šeima: tradicijos ir ateitis“ medžiaga. – Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir sociologijos institutas, 1995.
6. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1993.
7. **Lietuvos Respublikos** Konstitucijos komentaras. 1 dalis. – Vilnius: Teisės institutas, 2000.
8. **1989 m. Jungtinių Tautų** vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 60–1501.
9. **Lietuvos Respublikos** santuokos ir šeimos kodeksas ir kiti pagrindiniai norminiai aktai, reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą, įvaikinimą, globą, pašalpas šeimai // Oficialių dokumentų tekstai su pakeitimais ir papildymais iki 1999 m. gruodžio 10 d. – Vilnius: „Saulužė“.
10. **Lietuvos Respublikos** santuokos ir šeimos kodekso 23, 55, 67, 115, 136, 181 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 33–944.
11. **TSR Sąjungos** ir sąjunginių respublikų santuokos ir šeimos įstatymų pagrindai. – Vilnius, 1969.
12. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodeksas. – Vilnius: Saulužė, 2001.
13. **1975 m. Europos konvencija** „Dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 60–1404.

Realization of Civil Code Norms Related with the Defence of the Family Members' Rights

Assistant Inga Kudinavičiūtė

Law University of Lithuania

SUMMARY

A lot of relations have been newly regulated by the new Civil Code, which came into force on the 1st of July, 2001. The greatest alternations involve matrimonial and family relations. There is no separate code of The Matrimonial and Family Code left as such. The latter norms are included into the Third Civil Code book titled „Family Law”. This article discloses only several problems of the new Civil Code. Norms relating to the rights and duties of family members suggest a few contradictions to Constitution of Lithuanian Republic and are incompatible with the other standards of Civil Code. Thus, our special attention is given to the following questions: 1) the parents' agreement on the support of their minors; 2) form and size of such support; 3) cohabitation – relations between a man and a woman living together without having their marriage registered; 4) marriage dissolution by the request of one of the spouses; 5) marriage realization by religious license; 6) children's rights. Previously listed norms are analyzed for being put into practice and improved progressively. Besides, we have also tried to review certain standards of foreign countries as well.

